

Foto: Länsstyrelsen i Dalarnas län.

Gruvarbetarstugan i Östanfors

Falun har sedan 1600-talet dominerats av verksamheten vid Falu gruva och gruvarbetarbostäderna har varit karaktäristiska inslag i stadens bebyggelse. Stugan i Östanfors är en typisk gruvarbetarbostad, och är välbevarad såväl exteriört som interiört. Den förklarades som byggnadsminne 1988.

Beskrivning

Historik

Falun var redan under senmedeltiden en betydande tätort som fick stadsprivilegier 1641. Till invånarantalet sett var staden Sveriges näst största med ca 6000 invånare. Gruvstaden Falun var den enda stora industristaden i landet och därmed ett omfattande behov av arbetskraft. Män och kvinnor från folkrika men jordfattiga socknar i Övre Dalarna och Västerdalarna såg här utkomstmöjligheter.

1646 reglerades Falu stad och försågs med en ny stadsplan. Faluåns sankastränder fylldes med slaggutfyllnader och gav ny tomtmark. Äldre slaggvarplades ut som nya bostadsområden.

I april 1646 kungjordes att alla "icke-kronobetjante" inom fjorton dagar skulle flytta från själva gruvområdet. Gruvarbetare, gruvdrängar och gruvebetaränkor hänvisades till ett helt nyreglerat område, kallat Rödbacksmyren, där de fick slå upp sina bopålar på nytt. Längs de linjeräta gatorna i den karga och sterila miljön, uppstod i mitten av 1600-talet Sveriges första egnahemsområde med små, snabbt byggda hus för arbetare, ägda av arbetare. Berättelsen beskriver tillkomsten av stadsdelen Elsborg.

Tomterna var små och husen placerades med gavlarna mot gatan för att spara den knappa tomtmarken. Den byggnadstyp som uppstod kom att bilda mönster för gruvebetarnas bosättning även inom andra områden i staden, såsom Östanfors. Den en- eller tvårummiga gavelstugan kom under lång tid att vara något av ett signum för gruvstaden Falun.

Gruvebetarstugan i kvarteret Konstnären är en så kallad gavelstuga på ett rum och kök och var bostad åt en gruv- eller hyttarbetarfamilj. Byggnaden är troligen uppförd på 1700-talet. Den står oförändrad sedan 1800-talet, såväl exteriört som interiört, och är en av de bäst bevarade i sitt slag.

Miljö

Stugan ligger på Rostvändaregatan mellan Trotzgatan och Blindgatan i stadsdelen Östanfors i Falun. Den står på en tomt som i övrigt är bebyggd med ett relativt stort flerfamiljshus från 1912. I stadsdelarna Östanfors, Gamla Herrgården och Elsborg finns ytterligare byggnader av denna typ. Flertalet är dock tillbyggda och ändrade så att man idag endast anar deras ursprung.

Byggnad

Gruvarbetarstugan som innehåller ett rum och kök är uppförd av liggande timmer med panelat vindfång och är rödfärgad. Taket är täckt av bräder och enkupigt tegel. Byggnaden står på en stensockel med gaveln mot gatan.

Figur 1. Gaveln mot gården med rödfärgad fasad, vindskivor och knutar. Till höger det panelade vindfånget. Foto: Länsstyrelsen i Dalarnas län.

Figur 2. Gaveln mot gatan med stensockel. Foto: Länsstyrelsen i Dalarnas län.

Figur 3. Stugans vindfång. Foto: Länsstyrelsen i Dalarnas län.

Figur 4. Bevarade beslag invändigt. Foto: Länsstyrelsen i Dalarnas län.

Figur 5. Köksinredning. Foto: Länsstyrelsen i Dalarnas län.

Figur 6. Kakelugn. Foto: Länsstyrelsen i Dalarnas län.

Byggnadsminnesförklaring

Motivering till byggnadsminnesförklaringen

Stugan tillhör den grupp av enkla byggnader som i högsta grad speglar den äldre gruvstaden. Gruvstugan i kvarteret Konstnären står oförändrad sedan 1800-talet, såväl exteriört som interiört, och är en av de bäst bevarade. Länsstyrelsen anser att gruvstugan bevarar gången tids byggnadsskick och med hänsyn härtill är att betrakta som synnerligen märklig.

Skyddsbestämmelser

1. Byggnaden som markerats med rött på bifogade situationsplan får ej rivas eller byggas om eller på annat sätt förändras till det yttre.
2. I byggnadens inre får inte göras ingrepp i stomme eller rumsindelningen. Ej heller får förändring göras i den äldre fasta inredningen.
3. Byggnaden skall underhållas så att den inte förfaller. Vård- och underhållsarbeten skall utföras på ett sådant sätt att byggnadens kulturhistoriska värden inte minskar.

Länsstyrelsen lämnar råd och anvisningar i fråga om underhållet av byggnaden.

Om ändring av byggnadsminnet i strid mot meddelade skyddsföreskrifter finnes nödvändig av särskilda skäl, får länsstyrelsen enligt 3 § lagen om byggnadsminnen lämna tillstånd härtill

Figur 7. Situationsplan med byggnadsminnet markerat med svart fyrkant. Ur beslut 1988.12.16.

Administrativa fakta

Kommun: Falun

Fastighetsbeteckning: Konstnären 30

Byggnadsminnesförklaring: 1988.12.16

Tillgänglighet: Kan upplevas exteriört från gatan.

[Byggnadsminnesförklaring Gruvstugan i Östanfors beslut 1988.12.16](#)
[Gruvstugan i Östanfors i Riksantikvarieämbetets bebyggelseregister](#)